010. Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin okuma kazanımları açısından değerlendirilmesi

N. Tayyibe ATEŞ[1]

APA: Ateş, N. T. (2023). Ortaokul Türkçe ders kitaplarindaki okuma metinlerinin okuma kazanimlari açisindan değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 147-162. DOI: 10.29000/rumelide.1252794.

Öz

Okuma becerisinin sistemli bir şekilde kazandırılması ve geliştirilmesi Türkçe derslerinde, öğretim programı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Öğretim programlarında öğrencilerin edinmesi gereken bilgi, beceri ve alışkanlı kları ifade eden kazanımlar yer almaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımların gerçekleştirilmesinde ders kitapları en önemli materyaller arasında yer almaktadır. Bu sebeple ders kitaplarına konacak metin ve etkinliklerin seçimi ve hazırlanması büyük bir dikkat gerektirmektedir. Mevcut Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin hazırlanmasında buna önem verilip verilmediği ise tartışma konusudur. Türkçe ders kitaplarını inceleyip etkinlikleri değerlendirmenin, hâlihazırda kullanılan ders kitaplarındaki etkinliklerle ilgili dönüt sağlamada ve ileriki yıllarda hazırlanacak ders kitabı etkinliklerinin niteliğini artırmada faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklere ne kadar yansıdığını belirlemektir. Bu amaçla araştırmada "2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?" sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin okuma kazanımları açısından değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmış, 2019 Türkçe Öğretim Programında belirtilen kazanımlara göre ortaokul Türkçe ders kitapları betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. İncelenen etkinliklerin programdaki hangi okuma kazanımıyla örtüştüğü uzman görüşlerine başvurularak tespit edilmiştir. Sonuç olarak incelenen Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metni etkinliklerinin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki okuma kazanımlarını karşılamada birtakım sorunlar barındırdığı görülmektedir. Bu sorunlar kazanıma değinmeme, gereğinden fazla işleme ya da gereğinden az yer verme olarak özetlenebilir.

Anahtar kelimeler: Okuma becerisi, Türkçe Dersi Öğretim Programı, okuma kazanımları, Türkçe ders kitabı, etkinlik

Evaluation of reading texts in secondary school Turkish textbooks in terms of reading outcomes

Abstract

The acquisition and development of reading skills sistematically are carried out in Turkish lessons in line with the curriculum. In the curriculum, there are outcomes that express the knowledge, skills and habits that students should acquire. The most important material in the realization of the achievements in the Curriculum is textbooks. For this reason, the selection and preparation of the

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Konya, Türkiye), tayyibeeken@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3596-5473 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 18.01.2023-kabul tarihi: 20.02.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1252794]

texts and activities in textbooks require great attention. Whether it is given importance to the preparation of the activities in the existing Turkish textbooks is a matter of debate. It is thought that examining the Turkish textbooks and evaluating the activities will be beneficial in providing feedback on the activities in the current textbooks and increasing the quality of the textbook activities to be prepared. The purpose of this research is to determine how much the reading outcomes in the Turkish Curriculum are reflected in the activities in the secondary school Turkish textbooks. This study was carried out in order to evaluate the reading texts in secondary school Turkish textbooks in terms of reading outcomes. Document analysis and descriptive analysis method, one of the qualitative research methods were used. It was determined by consulting the expert opinions that the examined activities matched with which reading outcomes in the program. As a result, it is seen that the reading text activities in the examined Turkish textbooks have some problems in meeting reading outcomes in the 2019 Turkish Lesson Curriculum. These problems can be summarized as not mentioning the outcome, over-processing or under-emphasizing.

Keywords: Reading skill, Turkish lesson curriculum, reading outcomes, Turkish textbook, activity

1. Giriş

Okuma becerisi günümüz dünyasında, bilinçli bir birey olarak var olmanın ve çağı takip edebilmenin bir gerekliliğidir. Bilginin işlevsel olarak kullanılmasının önem kazandığı bu çağda, bilgi edinmenin okul sınırlarını aşarak yaşam boyu sürdürülebilmesi ve bu bilgileri gerektiğinde kullanabilme yeterliğine sahip olunabilmesi için okuma becerisinin geliştirilmesi gerekir. Okuma; okuyucunun, ön bilgilerini kullanarak uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda görsel ve yazılı kaynaklardan öğrendiklerini sentezleyip yeni bir düşünceye ulaştığı yazar ve okur arasındaki etkileşimli bir süreçtir (Akyol, 2020). Okumanın nihai amacı ise anlamadır (Aytaş, 2005). İyi bir okuyucu için anlama, kişinin etkin bir biçimde meşgul olduğu dikkat gerektiren bir süreçtir (Tankersley, 2003). Bir metni etkin bir şekilde okuyabilen bireyler, metinde karşılaştıkları yeni kavramları ve düşünceleri anlamlandırabilir, önemli bilgileri belirleyebilir, gerek metnin doğruluğunu gerekse tutarlılığını değerlendirebilir, yazarın amacını fark edebilir, örtük anlamlara ulaşabilir, metinden edindikleri bilgiler aracılığıyla üretim yapabilirler. Başka bir deyişle okuduğunu anlama becerisi, bilgi edinmenin ötesinde, edinilen bilgileri kullanarak üretim gerçekleştirmeyi de içermektedir. Okuma, öğrenme için temel bir işleve sahip olması ve kişinin hayatında önemli etkilere sahip olabilecek nitelikte olan sosyal, kültürel ve bilişsel alanlarda yeterlilik sağlaması nedeniyle temel dil becerileri arasında da ayrı bir yere sahiptir (Arı, 2017; Bloom, 2016; Keskin ve Akyol, 2014; Yıldız ve Okur, 2010).

Okuma becerisinin sistemli bir şekilde kazandırılması ve geliştirilmesi Türkçe derslerinde, öğretim programı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Öğretim programlarında öğrencilerin edinmesi gereken bilgi, beceri ve alışkanlıkları ifade eden kazanımlar yer almaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, her sınıf düzeyinde beceri alanlarına göre gruplandırılan bu kazanımların öğrencilerin dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak şekilde yapılandırıldığı belirtilmiştir (MEB, 2019). Özellikle bilgiyi edinme, yorumlama, değerlendirme, sorgulama, ön bilgilerle bağlantı kurma, eleştirel düşünme ve problem çözme gibi bireyin hayat boyu gereksinim duyacağı çeşitli becerilerin geliştirilmesi amaçlarına yönelik okuma kazanımları, diğer becerilere göre sayıca çok olmalarıyla öne çıkmaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen amaçlara ulaşılmasında ve kazanımların gerçekleştirilmesinde ders kitapları en önemli materyaller arasındadır. Öğretim araç ve gereçleri arasında yaygınlığı ve ulaşılabilirliği sebebiyle gerek öğrencilerin gerekse öğretmenlerin temel başvuru kaynağı ve kılavuzu olan ders kitapları, öğretimin kalitesini etkileyen etmenlerin başında yer almaktadır (İşeri, 2007). Bu etki, ders kitaplarındaki metinlerin ve metne yönelik hazırlanmış etkinliklerin niteliğine bağlıdır. Bu sebeple ders kitabına konacak metin ve etkinliklerin seçimi ve hazırlanması büyük bir dikkat gerektirmektedir.

Ders kitaplarındaki etkinlikler, programda yer alan kazanımları edinmede doğrudan etkilidir (Doğan, 2015). Bu sebeple etkinliklerin programda belirtilen kazanımları yansıtması gerekmektedir. Bu gereklilik Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nin 6. maddesinde "Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar" ifadesiyle belirtilmiştir (MEB, Madde 6/d). Bununla birlikte öğrencilerin eğitim-öğretim yılı boyunca yalnızca bir defa karşılaştıkları kazanımı edinmeleri zor olacağından bir kazanımla ilgili birden fazla çalışma yapılmalıdır (Doğan, 2015). Ancak bu yapılırken sınıf düzeyi de göz önünde bulundurularak kazanımların ne sıklıkla etkinliklerde yer bulacağının belirlenmesi uzmanlık gerektiren önemli bir konudur. Mevcut Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin hazırlanmasına bu önemin verilip verilmediği ise tartışma konusudur.

Alanyazında ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan farklı dil becerilerine ait kazanımlar açısından incelendiği çeşitli araştırmalar mevcuttur. Karagöl ve Tarakcı (2018), ders kitaplarındaki metin, etkinlik, hazırlık çalışmaları ve tema değerlendirme sorularını incelemiş; yazma kazanımlarının dağılımı açısından kitapların kendi içinde de birbirleri arasında da dengeli bir durum gözetmediği sonucuna ulaşmıştır. Karacaoğlu, Dağ ve Uzun (2021) ise ders kitaplarındaki yazma etkinliklerini; etkinliklerin sayısı, türü ve kazanımlarla uyumu açısından inceledikleri araştırmada her sınıf düzeyinde etkinliklerde hiç yer almayan kazanımların olduğu bulgusuna ulaşmış, 8. sınıf ders kitabındaki etkinliklerin yazma becerisini geliştirmede nispeten yeterli olduğu; 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarının ise tam olarak yeterli olmadığı sonucuna varmışlardır.

Ders kitaplarındaki yönergeler, hazırlık çalışmaları, metinler, metinlere yönelik hazırlanan etkinlikler, derse hazırlık ve tema değerlendirme sorularını konuşma kazanımları açısından inceleyen Deniz, Karagöl ve Tarakcı (2019), yönetmelikte eksiklik olması ve yazarların sistem gözetmemesi sebebiyle kitaplarda kazanımlara rastgele yer verildiği ve sınıf düzeyleri arasında bir denge gözetilmediği sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir çalışma yaparak farklı yayınevlerine ait ders kitaplarındaki etkinlikleri konuşma kazanımları açısından inceleyen Kavruk ve Yıldırım (2021) bazı kazanımlara konuşma etkinliklerinin neredeyse yarısında yer verilirken bazılarının ise hiç ele alınmadığından bahsetmiş, ders kitaplarının konuşma kazanımları açısından yetersiz kaldığını belirtmiştir. Farklı üç yayınevine ait 7. sınıf ders kitaplarındaki konuşma ve yazma etkinliklerini inceleyen Şimşek ve Demirel (2020), kitapların birinde bazı konuşma kazanımlarına hiç yer verilmediği, diğer kitapta her kazanıma yer verilse de bazı kazanımlarda yığılma olduğu bazılarının ise yetersiz olduğu, bir diğer kitapta ise konuşma etkinlik sayısının oldukça az olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu kitapların ikisinde yazma kazanımlarının bazılarına yönelik etkinlik bulunmadığı, diğer kitapta ise kazanımların nispeten dengeli dağıldığı bulgusuna ulaşmıştır.

Deniz, Tarakcı ve Karagöl (2019a) etkinlikleri dinleme kazanımları açısından inceledikleri araştırmalarında dinleme kazanımlarının bazılarına yönelik etkinlik bulunmadığını belirtmekte, bu durumun Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hangi kazanımlara ağırlık verilmesi gerektiği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamasından kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Benzer bir araştırmada Sur (2022), dinleme kazanımlarının neredeyse tamamına etkinliklerde yer verilmekle birlikte her sınıf düzeyinde aynı kazanımlara ağırlık verildiği ve aynı kazanımların ise ihmal edildiği bulgusuna ulaşmıştır.

Dil becerilerinin tamamına ait kazanımların, etkinliklerde yer alma durumlarını inceleyen Çetinkaya (2020) ve Oryaşın (2020) da konuşma, dinleme ve yazma için benzer bulgulara ulaşmıştır. Bu çalışmalarda okuma kazanımlarının da etkinliklere yeterince yansıtılmadığı, belirli kazanımlarda yığılma görülürken bazılarıyla ilgili etkinliğe yer verilmediği görülmüştür. Çetinkaya (2020), metin ve etkinlikleri tür ile kazanımlar açısından değerlendirdiği çalışmasında etkinliklerin büyük çoğunluğunun okuma alanıyla ilgili olduğu, yine de diğer beceri alanları gibi okuma kazanımlarının da etkinliklere dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşmıştır. Oryaşın (2020), 1-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri incelediği araştırmasında etkinliklere en çok yansıyan kazanımların okuma alanına ait olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca kazanımların çoğuna yönelik etkinlik bulunduğunu tespit etmekle birlikte etkinliklerde kazanımların bazılarına yer verilmezken bazılarına yalnızca bir defa yer verildiği bulgusuna ulaşmıştır. Farklı yayınevlerine ait 7. sınıf Türkçe ders kitaplarından ikisini inceleyen Batur

ve Özdemir (2021), en fazla etkinliğin okuma alanında yer aldığı, bununla birlikte etkinliklerde yer verilmeyen kazanım sayısı en fazla olan alanın da okuma olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Etkinlikleri yalnızca okuma kazanımları açısından inceleyen Deniz, Tarakcı ve Karagöl (2019b) kazanımların ders kitaplarının kendi içinde ve birbirleri arasında düzensiz dağılım gösterdiğini ve bazılarının etkinliklerde yer almadığını belirtmiştir.

Türkçe ders kitaplarını inceleyip etkinlikleri değerlendirmenin, hâlihazırda kullanılan ders kitaplarındaki etkinliklerle ilgili dönüt sağlamada ve ileriki yıllarda hazırlanacak ders kitabı etkinliklerinin niteliğini artırmada faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki okuma kazanımlarının ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklere ne kadar yansıdığını belirlemektir. Bu amaçla araştırmada "2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?" sorusu yanıtlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. Okuma kazanımlarının 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?
2. Okuma kazanımlarının 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?
3. Okuma kazanımlarının 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?
4. Okuma kazanımlarının 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı nedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgu ve olaylar hakkındaki yazılı materyallerin incelenmesini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin okuma kazanımları açısından değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada 2019 Türkçe Öğretim Programından ve ortaokul Türkçe ders kitaplarından faydalanılmıştır.

2.2. Verilerin toplanması

Araştırmanın inceleme nesnesini, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki okuma kazanımları ile 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere farklı yayınevlerince yayımlanan ortaokul Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. İncelemeye dâhil edilen ders kitaplarına yönelik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelemeye Dâhil Edilen Türkçe Ders Kitapları

Ders Kitabı	Yayınevi	Basım Yılı	Yazarlar	Etkinlik Sayısı
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı-5	Anıttepe Yayınları	2019	Şule ÇAPRAZ BARAN Elif DİREN	327
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı-6	Ekoyay Yayınları	2019	Tuncay DEMİREL	251
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı-7	Özgün Yayınları	2019	Hilal ERKAL Mehmet ERKAL	268
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı-8	MEB Yayınları	2019	Hilal ESELİOĞLU Sıdıka SET	253

Ders kitaplarındaki her temada 3 okuma, 1 dinleme/izleme, ve 1 serbest okuma metni ile tema sonlarında değerlendirme soruları yer almaktadır. Bu araştırmada serbest okuma metinleri ve tema sonu değerlendirmeler çalışmanın sınırlılıkları dışında tutulduğundan her bir ders kitabındaki 32 metnin etkinlikleri incelenmiştir. Tablo 1'de belirtildiği gibi en fazla etkinlik 5. sınıf, en az etkinlik ise 6. sınıf ders kitabında yer almaktadır.

2.3. Verilerin analizi

Bu araştırmada, etkinlikler Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen kazanımlara göre incelendiğinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde, veriler önceden belirlenen temalara göre betimlenir, açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada incelenen etkinliklerin programdaki hangi okuma kazanımıyla örtüştüğü uzman görüşlerine başvurularak tespit edilmiştir. Ardından her kazanımın etkinliklerde kaç defa yer aldığı belirlenerek tablolar hâlinde sunulmuştur.

3. Bulgular

Bu başlıkta okuma kazanımlarının 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde yer alma sıklığına ilişkin veriler sunulmuştur.

Okuma kazanımlarının 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı Tablo 2'de görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında okuma alanında bulunan 34 kazanımın tamamına yönelik etkinliğe yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde akıcı okumadaki 4 kazanımın 27 kez işlendiği görülmektedir. "T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır." en fazla işlenen kazanımdır. Türkçe ders kitabında 24 metnin bulunduğu ve her metnin bir stratejiyle okunacağı göz önüne alındığında etkinliklerde "T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır." kazanımının 24 kez geçmesi gerekmektedir. "T.5.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur." kazanımı ile ilgili 1 etkinliğe yer verilmiştir.

Tablo 2. Okuma Kazanımlarının 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alma Sıklığı

T.5.3. Okuma Kazanımları	**Sıklık**
Akıcı Okuma (27)	
T.5.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.	13
T.5.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	10
T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	3
T.5.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	1
Söz Varlığı (44)	
T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	26
T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	6
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.	4
T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	3
T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.	2

T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	2
T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	1
Anlama (151)	
T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir	31
T.5.3.17. Metni yorumlar.	18
T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	18
T.5.3.22. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	12
T.5.3.14. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	9
T.5.3.20. Metnin konusunu belirler.	8
T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	7
T.5.3.13. Okuduklarını özetler.	6
T.5.3.18. Metinle ilgili sorular sorar.	5
T.5.3.15. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	4
T.5.3.21. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	4
T.5.3.23. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	4
T.5.3.26. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	4
T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	4
T.5.3.29. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	3
T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	3
T.5.3.24. Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	2
T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder.	2
T.5. 3.30. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	2
T.5.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgilere ilişkin soruları cevaplar.	2
T.5.3.25. Medya metinlerini değerlendirir.	1
T.5.3.28. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır.	1
T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.	1
Toplam:	222

Tablo 2 incelendiğinde söz varlığındaki 7 kazanımın 44 kez işlendiği görülmektedir. "T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." kazanımına etkinliklerde 27 kez yer verilmiştir. Ancak 11 etkinliğin kazanımı tam karşılamadığı söylenebilir. 11 etkinlik eşleştirme ya da bulmaca şeklinde tasarlandığı için öğrencinin bağlamsal tahmin yapmasına yönelik değildir. "T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder." kazanımı ile ilgili 1 etkinliğe yer verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde anlamadaki 23 kazanımın 151 kez işlendiği görülmektedir. "T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir." kazanımı 31 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. "T.5.3.25. Medya metinlerini değerlendirir.", "T.5.3.28. Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır." ve "T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder." kazanımlarının etkinliklere yansıması sadece 1'er kere gerçekleşmiştir.

Okuma kazanımlarının 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Okuma Kazanımlarının 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alma Sıklığı

T.6.3. Okuma Kazanımları	**Sıklık**
Akıcı Okuma (40)	
T.6.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	19
T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	9
T.6.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.	9
T.6.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	3
Söz Varlığı (44)	
T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	25
T.6.3.7. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	5
T.6.3.10. Edat, bağlaç ve ünlemlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	5
T.6.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	4
T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	2
T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin anlamına olan katkısını açıklar.	2
T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	2
T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.	2
T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	2
Anlama (148)	
T.6.3.17. Metinle ilgili soruları cevaplar.	26
T.6.3.24. Metnin içeriğini yorumlar.	20

T.6.3.29. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	16
T.6.3.20. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	15
T.6.3.21. Metnin içeriğine uygun başlık belirler.	10
T.6.3.19. Metnin konusunu belirler.	13
T.6.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	6
T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder.	6
T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar.	5
T.6.3.18. Metinle ilgili sorular sorar.	4
T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	3
T.6.3.22. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	3
T.6.3.28. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	3
T.6.3.23. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	2
T.6.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	2
T.6.3.31. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	2
T.6.3.34. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	2
T.6.3.15. Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	1
T.6.3.16. Okuduklarını özetler.	1
T.6.3.32. Medya metinlerini değerlendirir.	1
T.6.3.33. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	1
T.6.3.35. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	1
Toplam:	232

Tablo 3 incelendiğinde akıcı okumadaki 4 kazanımın 40 kez işlendiği görülmektedir. Akıcı okuma içerisinde "T.6.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur." 19 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. Türkçe ders kitabında 24 metnin bulunduğu ve her metnin bir stratejiyle okunacağı göz önüne alındığında etkinliklerde "T.6.3.4. Okuma stratejilerini kullanır." kazanımının 24 kez geçmesi gerekmektedir. Ancak 9 kez işlendiği saptanmıştır. "T.6.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur." kazanımının etkinliklere yansıması 3 kere gerçekleşmiştir.

Tablo 3'e göre söz varlığındaki 9 kazanım 44 kez işlenmiştir. "T.6.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." 25 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanımdır. Ancak 5 etkinliğin kazanımı tam karşılamağı söylenebilir. 5 etkinlik eşleştirme ya da bulmaca şeklinde tasarlandığı için öğrencinin bağlamsal tahmin yapmasına yönelik değildir. "T.6.3.8. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıklar.", "T.6.3.9. İsim ve sıfat tamlamalarının metnin

anlamına olan katkısını açıklar.", "T.6.3.11. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.". "T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar." ve "T.6.3.13. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir." kazanımlarının etkinliklere yansıması sadece 2'şer kere gerçekleşmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde anlamadaki 22 kazanımın 148 kez işlendiği görülmektedir. "T.6.3.17. Metinle ilgili sorulara cevap verir." kazanımı 26 kez işlenmiş olup etkinliklerde en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. "T.6.3.15. Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", "T.6.3.16. Okuduklarını özetler.", "T.6.3.32. Medya metinlerini değerlendirir.", "T.6.3.33. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır." ve "T.6.3.35. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar." kazanımlarının etkinliklere yansıması sadece 1'er kere gerçekleşmiştir.

Okuma kazanımlarının 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. Okuma Kazanımlarının 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alma Sıklığı

T.7.3. Okuma Kazanımları	**Sıklık**
Akıcı Okuma (28)	
T.7.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	16
T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	8
T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.	4
T.7.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	-
Söz Varlığı (70)	
T.7.3.5. Bağlamdan hareketle bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	24
T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	16
T.7.3.11. Zarfların metnin anlamına olan katkısını açıklar.	7
T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	6
T.7.3.10. Basit, türemiş ve birleşik fiilleri ayırt eder.	6
T.7.3.13. Anlatım bozukluklarını tespit eder.	5
T.7.3.12. Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	4
T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir.	1
T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	1
Anlama (96)	
T.7.3.19. Metinle ilgili soruları cevaplar.	16
T.7.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	12

T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	11
T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	10
T.7.3.22. Metnin içeriğini yorumlar.	9
T.7.3.16. Metnin konusunu belirler.	7
T.7.3.30. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	7
T.7.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.	4
T.7.3.23. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	3
T.7.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	3
T.7.3.20. Metinle ilgili sorular sorar.	2
T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder.	2
T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	2
T.7.3.38. Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.	2
T.7.3.24. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	1
T.7.3.15. Okuduklarını özetler.	1
T.7.3.27. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	1
T.7.3.32. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	1
T.7.3.34. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	1
T.7.3.37. Metinde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.	1
T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	-
T.7.3.26. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	-
T.7.3.31. Medya metinlerini değerlendirir.	-
T.7.3.33. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	-
T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır.	-
Toplam:	194

Tablo 4 incelendiğinde akıcı okumadaki 3 kazanımın 28 kez işlendiği görülmektedir. Akıcı okuma içerisinde "T.7.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur." kazanımı 16 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. Türkçe ders kitabında 24 metnin bulunduğu ve her metnin bir stratejiyle okunacağı göz önüne alındığında etkinliklerde "T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır." kazanımının 24 kez geçmesi gerekmektedir. Ancak sadece 4 kez işlendiği görülmektedir. "T.7.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur." kazanımının etkinliklere yansıması gerçekleşmemiştir.

Tablo 4'e göre söz varlığındaki 9 kazanım 70 kez işlenmiştir. Söz varlığı içerisinde "T.7.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." kazanımı 24 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. Ancak 14 etkinliğin kazanımı tam karşılamağı söylenebilir. 14 etkinlik eşleştirme ya da bulmaca şeklinde tasarlandığı için öğrencinin bağlamsal tahmin yapmasına yönelik değildir. "T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." ve "T.7.3.7. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını değerlendirir." kazanımlarının etkinliklere yansıması sadece 1'er kere gerçekleşmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde anlamadaki 20 kazanımın 96 kez işlendiği görülmektedir. Anlama içerisinde "T.6.3.17. Metinle ilgili sorulara cevap verir." kazanımı 16 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. "T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", "T.7.3.26. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.", "T.7.3.31. Medya metinlerini değerlendirir.", "T.7.3.32. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır." ve "T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır." kazanımları etkinliklere yansımamıştır.

Okuma kazanımlarının 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde yer alma sıklığı ise Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. Okuma Kazanımlarının 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Etkinliklerde Yer Alma Sıklığı

T.8.3. Okuma Kazanımları	**Sıklık**
Akıcı Okuma (21)	
T.8.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.	8
T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	6
T.8.3.4. Okuma stratejilerini kullanır.	6
T.8.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.	1
Söz Varlığı (50)	
T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	27
T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	8
T.8.3.9. Fiilimsilerin cümledeki işlevlerini kavrar.	6
T.8.3.8. Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.	3
T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	3
T.8.3.10. Geçiş ve bağlantı ifadelerinin metnin anlamına olan katkısını değerlendirir.	2
T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler.	1
Anlama (113)	
T.8.3.14. Metinle ilgili soruları cevaplar.	20
T.8.3.21. Metnin içeriğini yorumlar.	16
T.8.3.16. Metnin konusunu belirler.	14

T.8.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	14
T.8.3.15. Metinle ilgili sorular sorar.	5
T.8.3.20.Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.	5
T.8.3.25. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	5
T.8.3.13. Okuduklarını özetler.	4
T.8.3.23. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	4
T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder.	4
T.8.3.12. Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.	3
T.8.3.27. Görsellerle ilgili soruları cevaplar.	3
T.8.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.	2
T.8.3.19. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	2
T.8.3.28. Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.	2
T.8.3.30. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.	2
T.8.3.32. Grafik, tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar.	2
T.8.3.34. Okuduklarında kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını belirler.	2
T.8.3.35. Metindeki iş ve işlem basamaklarını kavrar.	2
T.8.3.22. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.	1
T.8.3.24. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	1
T.8.3.29. Medya metinlerini analiz eder.	-
T.8.3.31. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.	-
T.8.3.33. Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır.	-
Toplam:	184

Tablo 5 incelendiğinde akıcı okumadaki 4 kazanımın 21 kez işlendiği görülmektedir. Akıcı okuma içerisinde "T.8.3.1. Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur." kazanımı 8 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. Türkçe ders kitabında 24 metnin bulunduğu ve her metnin bir stratejiyle okunacağı göz önüne alındığında etkinliklerde "T.7.3.4. Okuma stratejilerini kullanır." kazanımının 24 kez geçmesi gerekmektedir. Ancak sadece 6 kez işlendiği görülmektedir. "T.6.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur." kazanımı etkinliklere 1 kez yansımıştır.

Tablo 5 incelendiğinde söz varlığındaki 7 kazanımın 50 kez işlendiği görülmektedir. Söz varlığı içerisinde "T.8.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder." kazanımı 27 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. Ancak 18 etkinliğin kazanımı tam karşılamağı söylenebilir. 18 etkinlik eşleştirme ya da bulmaca şeklinde tasarlandığı için

öğrencinin bağlamsal tahmin yapmasına yönelik değildir. "T.8.3.6. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin metne katkısını belirler." kazanımının etkinliklere yansıması 1 kere gerçekleşmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde anlamadaki 24 kazanımın 113 kez işlendiği görülmektedir. Anlama içerisinde "T.8.3.14. Metinle ilgili soruları cevaplar." kazanımı 20 kez işlenmiş olup en fazla yer verilen kazanım olarak saptanmıştır. "T.8.3.29. Medya metinlerini analiz eder.", "T.8.3.31. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular." ve "T.8.3.33. Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır." kazanımları etkinliklere yansımamıştır.

4. Tartışma, sonuç ve öneriler

Bu bölümde çalışmanın bulguları genellenmiş, önceki çalışmalarla bağlantılar kurularak tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan etkinliklere bakıldığında akıcı okumadan 27, söz varlığından 44 ve anlamadan 151 olmak üzere her kazanımı yansıtan en az bir etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Deniz vd. (2019b) ve Oryaşın (2020) da araştırmalarında 5. sınıf Türkçe ders kitabında her kazanıma yönelik en az bir etkinliğin olduğunu saptamışlardır.

6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan etkinlikler incelendiğinde akıcı okumadan 40, söz varlığından 44 ve anlamadan 148 olmak üzere her kazanımı yansıtan en az bir etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Deniz vd. (2019b) de çalışmalarında aynı bulgulara yer vermişlerdir. Oryaşın'ın (2020) incelemesinde ise "T.6.3.23. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir." ve **"**T.6.3.33. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır." adlı kazanımları yansıtan etkinlik örneğine rastlanmamıştır. Bu durum aynı materyali incelememize rağmen çalışmaların kapsamlarının ve sınırlılıklarının farklı olmasıyla ilgilidir.

7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan etkinliklere bakıldığında akıcı okumadan 28, söz varlığından 70, anlamadan 96 etkinliğe yer verildiği görülmüştür. "T.7.3.3. Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.", T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.", "T.7.3.26. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.", "T.7.3.31. Medya metinlerini değerlendirir.", "T.7.3.32. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır." ve "T.7.3.35. Metinlerin yazılı hâli ile medya sunumlarını karşılaştırır." adlı kazanımların etkinliklere yansımadığı görülmüştür. Oryaşın (2020) ile Batur ve Özdemir (2021) de yapmış oldukları çalışmalarda aynı bulgulara yer vermişlerdir. Bu sonuçlardan hareketle 7. sınıf ders kitabında etkinliklerle işlenmesi gereken kazanımların kitap hazırlayıcıları tarafından göz ardı edildiği söylenebilir. Başka bir deyişle bu durum ders kitabının asgari işlevini yerine getiremediğini göstermektedir. Oysa ders kitaplarının her kazanıma en az bir kere değinmesi gerekmektedir.

8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan etkinliklere bakıldığında akıcı okumadan 21, söz varlığından 50 ve anlamadan 113 etkinliğe yer verildiği görülmüştür. "T.8.3.29. Medya metinlerini analiz eder.", "T.8.3.31. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular." ve "T.8.3.33. Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır." kazanımları etkinliklere yansımamıştır. Oryaşın (2020) yapmış olduğu araştırmada sadece "T.8.3.30. Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır." kazanımının etkinliklere yansımadığını belirtmiştir.

Önceki çalışmalarda (Batur ve Özdemir, 2021-7. sınıf; Deniz vd., 2019b-8. sınıf; Oryaşın, 2020-5-8. sınıf) ve bu çalışmada incelenen materyaller aynı olsa da inceleme sonuçlarında kazanımları karşılayan etkinlik sayılarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar çalışmaların kapsamıyla (hazırlık çalışmaları veya tema sonu sorularının alınması gibi) ilgili olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Türkçe ders kitaplarındaki okuma kazanımlarının etkinlikleri karşılama durumları incelendiğinde 5.sınıf düzeyinde bir kazanıma en çok 31 en az 1 etkinlikte yer verildiği, 6.sınıf sınıf düzeyinde bir kazanıma en çok 26 en az 1 etkinlikte yer verildiği, 7.sınıf düzeyinde bir kazanıma en çok 24 etkinlikte yer verildiği, 8. sınıf düzeyinde bir kazanıma en çok 27 etkinlikte yer verildiği görülmektedir. 7 ve 8. sınıf

düzeyinde bazı kazanımları karşılayan bir etkinliğin bulunmadığı görülmektedir. Kazanımı karşılama sayısına bakıldığında dengeli bir dağılımın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Oryaşın (2020) yapmış olduğu doktora tez çalışmasında Türkçe ders kitaplarında bulunan etkinliklerde bazı kazanımlara yer verilmediği bazı kazanımların ise 1-2 etkinlikle sınırlandığı sonucuna ulaşmıştır. Farklı beceri alanlarına ait kazanımlarla ilgili yapılan benzer araştırmalarda da etkinliklerin kazanımlara dengeli dağılmadığı görülmektedir. Örneğin Deniz, Karagöl ve Tarakcı (2019) ile Deniz, Tarakcı ve Karagöl (2019a, 2019b) 2018 Türkçe Öğretim Programı dinleme/izleme kazanımlarının, okuma kazanımlarının ve konuşma kazanımlarının etkinliklere dengeli dağılmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Karagöl ve Tarakcı (2018), 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan yazma becerisi kazanımlarının etkinliklere dağılımında eşitlik olmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Şimşek ve Demirel (2020) konuşma ve yazma etkinliklerini inceledikleri araştırmada kazanımların etkinliklere yansıma sayılarında ciddi farklar olduğunu bulgulayarak etkinlik-kazanım dağılımının düzensiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dağılımlardaki dengesizlikler Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımların önem derecesiyle ilgili olabilir. Ancak okumada öğrencilerin sürekli yapmak durumunda olduğu bazı bilişsel ve stratejik işlemler (konu belirleme, ana fikir belirleme, yardımcı düşünceleri belirleme, çıkarım yapma vs.) daha önemlidir. Bu sebeplerle bu işlemleri üzerinde barındıran kazanımlar daha çok işlenmiş olabilir. Ayrıca "Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır", "Bilgi kaynaklarının güvenirliğini sorgular", "Medya metinlerini değerlendirir", "Medya metinlerini analiz eder", "Grafik tablo ve çizelgeyle sunulan bilgileri yorumlar" ve "Okuduklarını özetler" gibi üst düzey bilişsel becerilere hitap eden bu kazanımların her sınıf düzeyinde bulunmaması, bulunsa bile etkinliğe yansıma sayılarının çok az olması dikkat çekmektedir. Öğretim programında öğrencilerin üst düzey becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak bunun sağlanabileceği kazanımlara ders kitaplarında yeteri kadar yer verilmemektedir. Kazanımların etkinliklere dağılımındaki dengesizliğin olumsuz sonuçlarından biri de üst düzey bilişsel becerileri geliştirecek etkinlik sayısının az olmasıdır. Arı, (2014), Dolunay ve Savaş (2016), Durukan ve Demir (2017), Kıyagan (2019), Karakaş Yıldırım (2020), Sallabaş ve Yılmaz (2020) yapmış oldukları araştırmalarda etkinliklerin daha çok alt düzey basamakları ölçtüğü sonucuna ulaşmışlardır. Söz konusu araştırmalardan hareketle etkinlik-kazanım dağılımında düzen olmadığı gibi etkinliklerin bilişsel beceri basamaklarına da düzenli şekilde dağılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Hem kazanımların işlevsel biçimde etkinliklere yansımaması hem de etkinliklerin bilişsel seviyelerinin düşük olması üst seviyede hazırlanan hedeflerin (kazanımlar) ders kitaplarına düşük seviyede yansıdığını göstermektedir (Calfee ve Miller, 2005'ten akt. Arı, 2014).

Sonuç olarak incelenen Türkçe ders kitaplarındaki okuma metni etkinliklerinin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki okuma kazanımlarını karşılamada birtakım sorunlar barındırdığı görülmektedir. Bu sorunlar kazanıma değinmeme, gereğinden fazla işleme ya da gereğinden az yer verme olarak özetlenebilir. Bu sorunların sebebine ilişkin Türkçe Öğretim Programı'nda kazanımların düzensiz ve bağlantısız olması (Arı, 2017), bunun Türkçe ders kitaplarına sorun olarak yansıması, kitap hazırlayıcılarının tür ve temayı dikkate alarak diğer özellikleri rastgele düzenlemesi (Arı, 2011; Deniz vd. 2019b), öğrenci düzeyini dikkate almaması ve kazanımlar arası bağlantıların kurulamaması gibi açıklamalar yapılabilir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

5. sınıf Türkçe ders kitabında "Metinle ilgili sorulara cevap verir." kazanımına karşılık gelen etkinlikler diğerlerinden daha çok yer almaktadır. Öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede en sık kullanılan etkinliklerden biri metinle ilgili olarak sorulan sorulardır. Bu nedenle bu etkinliklere kitaplarda sıklıkla yer verilmesi olağan görülebilir. Ancak okuduğunu anlama becerisini ölçmeye yönelik olarak kullanılabilecek başka etkinlikler de bulunmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabında daha az sıklıkla yer alan kazanımlara ilişkin hazırlanan etkinlikler de öğrencilerin, okuduğunu anlama becerilerini ölçmede kullanılabilecek şekilde yorumlama, değerlendirme ve gönderim yapabilme becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle bu etkinlik örneklerine de sıklıkla yer verilmelidir.

6. sınıf Türkçe ders kitabında "Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir." ve 6, 7, 8. sınıf ders kitabında "Bilgi kaynaklarını etkili şekilde kullanır." kazanımlarına karşılık gelen etkinlik örnekleri

bulunmamaktadır. Öğrencilerin bu kazanımları edinmesi için etkinliklerin problem çözme ve bilgi kaynaklarını kullanma becerilerini geliştirme imkânı vermesi gerekir.

Ders kitaplarındaki okuma etkinliklerindeki bazı sorunlar Öğretim Programı'ndan kaynaklandığı için (Arı, 2017; Deniz vd., 2019b) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan okuma kazanımlarının ders kitabında daha etkili işlenebilmesi için Program'da düzeltilmesine ihtiyaç vardır. Buna ek olarak MEB Talim ve Terbiye Kurulundaki ilgili komisyonların kitapları daha özenli incelemesi ve geri bildirim vermesi gerekir. Böylece kitap hazırlayıcıları da kazanım-etkinlik bağlantılarını daha iyi kurabilir ve hatalar, eksiklikler azaltılabilir.

Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarındaki etkinliklerde işlenmeyen kazanımları fark etmeleri ve bu kazanımları işleyecek etkinlikler düzenlemeleri gerekmektedir.

Kaynakça

Akyol, H. (2020). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri (10. baskı.)*. Pegem Akademi.

Arı, G. (2011). Türkçe (6, 7, 8. Sınıf) Ders kitaplarındaki okuma ve dinleme/izleme metinleri ile yazma görevleri arasındaki tür uyumu. *Turkish Studies*, 6(3), 489-511.

Arı, G. (2014). Evaluation of the questions of understanding the text in Turkish language textbooks according to the revised Bloom's taxonomy. *International Journal of Academic Research*, 6(1), 69-75.

Arı, G. (2017). Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (ortaokul) okuma kazanımlarının değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 685-703.

Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3*(4), 461-470.

Batur, Z. & Özdemir, P. (2021). Türkçe ders kitabı etkinliklerinin kazanımlarla örtüşme durumları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, *5*(1), 47-68.

Bloom, B. S. (2016). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme (3. baskı)*. (D. A. Özçelik, Çev.). Pegem Akademi.

Çetinkaya, V. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin tür ile kazanımlar açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Deniz, K., Karagöl, E. & Tarakcı, R. (2019). Konuşma kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. Turkish Studies-Educational Sciences, 14(4), 1257-1269.

Deniz, K., Tarakcı, R. & Karagöl, E. (2019a). Dinleme/izleme kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, *3*(1), 18-32.

Deniz, K., Tarakcı, R. & Karagöl, E. (2019b). Okuma kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, *7*(3), 688-708.

Doğan, Y. (2015). *Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımların ders kitaplarında ele alınış sıklıklarına ilişkin eleştirel bir değerlendirme*. Uçgun, D. & Balcı, A. (Ed.) içinde akademik hayatının 25. yılında Türkçe eğitimi alanının ilk profesörü Murat Özbay'a armağan (s. 463-474). Pegem Akademi.

Dolunay, S. K. & Savaş, Ö. (2016). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin üst düzey bilişsel beceriler açısından değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 12*(1), 122-157.

Durukan, E. & Demir, E. (2017). 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Bloom'un Yenilenmiş Taksonomisine Göre Sınıflandırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6*(3), 1619-1629.

İşeri, K. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitabinin ilköğretim Türkçe programının amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, (136), 58-74.

Karacaoğlu, M. Ö., Dağ, M. & Uzun, O. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki yazma etkinliklerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 96-126.

Karagöl, E. & Tarakcı, R. (2018). Yazma becerisi kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, *6*(4), 87-100.

Karakaş Yıldırım, Ö. (2020). 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki yazma etkinliklerinin yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8*(2), 315-325. 10.16916/aded.675304.

Kavruk, H. & Yıldırım, N. (2021). Türkçe öğretim programındaki konuşma kazanımlarının ortaokul Türkçe ders kitabı (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) etkinliklerine yansıması. *International Journal of Languages' Education and Teaching, 9*(2), 159-174. 10.29228/ijlet.51274

Keskin, H. K. & Akyol, H. (2014). Yapılandırılmış okuma yönteminin okuma hızı, doğru okuma ve sesli okuma prozodisi üzerindeki etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 2*(4), 107-119.

Kıyagan, H. G. (2019). 5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin yenilenmiş Bloom sınıflamasına göre yaratıcılık açısından değerlendirilmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. MEB.

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. (2021). 02.06.2018 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm sayfasından erişilmiştir.

Oryaşın, U. (2020). *Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin bütüncül bir anlayışla incelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sallabaş, M. E. & Yılmaz, G. (2020). Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan metin altı sorularının yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 8(2), 586-596. DOI: 10.16916/aded.679933.

Sur, E. (2022). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Etkinliklerinin 2019 TDÖP Kazanımlarına Göre Değerlendirilmesi. *13. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu,*

Şimşek, Ş. & Demirel, İ. F. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının anlatıma dayalı etkinlikler yönünden karşılaştırılması. *Kastamonu Education Journal, 28*(5), 2125-2135. doi: 10.24106/kefdergi.731886

Tankersley, K. (2003). *Threads of reading: strategies for literacy development*. Association for Supervision and Curriculum Development

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11.baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, C. & Okur, A. (2010). İlköğretim okullarındaki okuma etkinliklerinde göz ardı edilen bir konu: Sözcük öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, 27*, 753-773.

İncelenen Kitaplar

Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı.* Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

Demirel, T. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık Matbaacılık.

Erkal, H. ve Erkal, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı 7. sınıf*. Ankara: Özgün Yayıncılık.

Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı.* İstanbul: MEB Yayınları.